

Zamojska, Dorota / Kulecka, Alicja

Nabytki Archiwum PAN w latach 1991-1993

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 39/2, 109-120

1994

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Alicja Kulecka, Dorota Zamojska
(Warszawa)

NABYTKI ARCHIWUM PAN W LATACH 1991–1993

ARCHIWUM PAN W WARSZAWIE

W okresie 1991–1993 wpłynęła do APAN zwiększona ilość akt kancelaryjnych wiążąca się z reorganizacjami i likwidacjami placówek PAN. Przejęto akta: Zakładu Aparatury Naukowej UNIPAN (1962–1993), Zakładu Aparatury Mikrofalowej WILMER (1972–1993), Zarządu Inwestycji PAN (1958–1993). Obejmują one w większości akta osobowe i dokumentację placową. W aktach UNIPAN-u znalazły się materiały dotyczące wynalazków i wzorców użytkowych (1972–1986). W omawianym okresie wpłynęły również akta następujących placówek: Wydziału I, Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki, Instytutu Nauk Prawnych, Instytutu Psychologii, Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej, Komitetu Nauk Orientalistycznych, Biura Kadr Naukowych i Spraw Osobowych. Generalnie materiały te dotyczą okresu 1952–1990. Znajdują się wśród nich: plany, sprawozdania z działalności naukowej, materiały z konferencji, kongresów, zjazdów, sympozjów, akta współpracy naukowej z placówkami krajowymi i zagranicznymi, dokumentacja posiedzeń Rad Naukowych, maszynopisy opracowań naukowych, materiały działalności wydawniczej. Akta przekazane przez Wydział I obrazują działalność komitetów, komisji, towarzystw istniejących przy tej jednostce. Zawierają dużą grupę materiałów dotyczących współpracy polsko-radzieckiej w dziedzinie nauk społecznych w okresie 1963–1989. Wszystkie wymienione wcześniej materiały stanowić będą ważne źródło do historii nauki polskiej, organizacji badań, różnorodnych uwarunkowań, w tym politycznych. Aktualnie stanowią części zespołów otwartych. Dokumenty wytworzone po 1963 r. mogą być udostępniane za zgodą twórców zespołów.

W zakresie materiałów pochodzenia prywatnego pozyskano następujące spuścizny:

– Za największą pod względem objętości i najbardziej różnorodną uznać należy spuściznę **Oskara Langego** (1904–1965), ekonomisty o światowej renomie, działacza państwowego i społecznego. Obejmuje ona przede wszystkim bogaty dorobek

naukowy: rękopisy, maszynopisy prac, artykułów, recenzji, wśród nich liczne prace z okresu pobytu w USA (1934–1945). Zawiera też dokumentację działalności dydaktycznej: skrypty, konspekty wykładów, plany zajęć. Materiały te zgromadzone były dla potrzeb przygotowywanego przez Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki (obecnie Instytut Historii Nauki) PAN wydania dzieł O. Langego. Znaczna ich część została opublikowana, aczkolwiek w wielu wypadkach z interwencjami cenzury. Stanowią cenny materiał do badań nad historią myśli ekonomicznej w Polsce w latach 1929–1965 oraz recepcją dorobku światowego w tym zakresie.

Drugą niezmiernie ciekawą grupę, stanowi dokumentacja działalności społeczno-politycznej O. Langego. Znalazły się tu materiały dotyczące zagadnień z zakresu historii politycznej Polski z okresu międzywojennego, II wojny światowej i lat powojennych. Wśród nich relacje dotyczące działalności polskich organizacji socjalistycznych w latach trzydziestych i czterdziestych w kraju i na emigracji, korespondencja z Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego, listy prezentujące stanowisko Langego wobec PKWN, korespondencja ilustrująca stosunki wśród emigracji polskiej w Stanach Zjednoczonych u schyłku II wojny światowej, dokumentacja działalności w Sejmie PRL i na forum międzynarodowym w ONZ oraz jako doradcy ekonomicznego rządu Indii (przemówienia, ekspertyzy, korespondencja urzędowa). Wśród tych materiałów znajduje się również publicystyka polityczna, m.in. seria artykułów dotyczących stanowiska komunistów wobec wojny oraz warunków niezbędnych do zapewnienia trwałego pokoju.

Całość spuścizny uzupełniają materiały biograficzne, wśród nich dokumenty osobiste, korespondencja służbowa, pokaźny zbiór fotografii. Bogata jest korespondencja naukowa, m.in. z ekonomistami M. Kaleckim, J.M. Keynesem, A. Krzyżanowskim i polityczna m.in. z W. Mołotowem, E. Osóbką-Morawskim, B. Drobnerem, J. Tuwimem (ok. 6,30 mb, sygn. II-309).

– Spuścizna **Stanisława Herbsta** (1907–1973), profesora Uniwersytetu Warszawskiego, wybitnego historyka, znawcy dziejów wojskowości i varsavianisty zawiera głównie bruliony prac i materiały warsztatowe do artykułów i opracowań z dziejów wojskowości (przede wszystkim Powstania Kościuszkowskiego), historii miast (ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy). Dokumentacja działalności dydaktycznej obejmuje notatki seminaryjne i szczegółowe konspekty wykładów. Dominują w nich zagadnienia historii wojskowości i sztuki wojennej (ok. 4,00 mb, sygn. III-304).

– Materiały **Stanisława Piekarczyka** (1924–1993), profesora Uniwersytetu Warszawskiego, historyka-mediewisty, znawcy średniowiecza skandynawskiego i mitologii germańskiej, prowadzącego u schyłku swojej działalności poszukiwania w dziedzinie metodologii historii, polegające na próbie matematycznego, ścisłego opisu i klasyfikacji zjawisk i procesów historycznych. Obejmują niemal wyłącznie warsztat badawczy uczonego. Zawierają uporządkowane w formie kartotek materiały warsztatowe (notatki źródłowe i wypisy z literatury przedmiotu, m.in. do niewydanej pracy *Poeta-myśliciel-polityk w średniowieczu*). Uzupełniają je bruliony prac i artykułów (ok. 1,50 mb, sygn. III-310).

– Materiały uzupełniające historyka **Tadeusza Cieślaka** (1917–1985), zastępcy sekretarza Wydziału I PAN (1963–1972), profesora m.in. w Instytucie Historii PAN, zawierają kartotekę wypisów źródłowych, prace i materiały dotyczące dziejów Po-

morza od średniowiecza po XX w. Znajduje się w nich także bogata dokumentacja związana z procesami zbrodniarzy hitlerowskich R. Hössa, E. Kocha, A. Forstera (ok. 1,78 mb, sygn. III-268).

– Fragmentaryczne materiały historyka **Jana Kosima** (1924–1991) profesora w Instytucie Historii PAN obejmujące dokumentację jego działalności w Komisji Historyków PRL-NRD (ok. 0,10 mb, sygn. III-308).

Wymieniona grupa spuścizn po historykach ilustruje różne tendencje występujące w historiografii polskiej okresu powojennego.

– Materiały filozofa **Kazimierza Twardowskiego** (1866–1938), twórcy „szkoły lwowskiej” obejmują głównie materiały biograficzne, m.in. dziennik z lat 1882–1934 oraz korespondencję z rodziną i Janem Kasproviczem (ok. 0,25 mb, sygn. III-306).

– Spuścizna profesora medycyny **Edwarda Rużyłło** (ur. 1909) zawiera dokumentację jego działalności dydaktycznej w Akademii Medycznej w Warszawie, Centrum Medycznym Kształcenia Podyplomowego, działalności w towarzystwach naukowych, m.in. w Towarzystwie Internistów Polskich (ok. 1,50 mb, sygn. III-305).

– Materiały **Roberta Szewalskiego** (1903–1993), specjalisty w dziedzinie techniki turbinowej i energetyki cieplnej, profesora Politechniki Lwowskiej i Gdańskiej, Instytutu Maszyn Przepływowych PAN w Gdańsku, zawierają dokumenty dotyczące przebiegu nauki i pracy zawodowej (w tym również sprzed 1939 r.) oraz drobne artykuły, recenzje i materiały biograficzne. Bogate są materiały dotyczące dziejów Politechniki Lwowskiej zbierane dla potrzeb opracowywanej zbiorowo monografii tej uczelni, wśród nich biogramy wykładowców i studentów. Na uwagę zasługuje również dziennik Szewalskiego prowadzony podczas wyprawy naukowej do ZSRR w latach dwudziestych (ok. 1,00 mb, sygn. III-307).

– Z materiałów **Piotra Bańkowskiego** wydzielono dokumentację wiążącą się z działalnością **Franciszka Olszewskiego** (1859–1918), redaktora i wydawcy „Kuriera Warszawskiego” (1886–1896) (ok. 0,15 mb, sygn. 162).

– Fundacja im. **Henryka Arctowskiego** reprezentowana przez prof. dr hab. Stanisława Rakusę-Suszczewskiego przekazała w depozyt materiały swojego patrona, wybitnego geografa, klimatologa, podróżnika. Generalnie dotyczą one zagadnień z zakresu nauk o Ziemi: geofizyki, meteorologii. Zawierają materiały do historii polskich badań polarnych. W większości stanowią je publikacje i maszynopisy z lat 1904–1953. Na uwagę zasługują zwłaszcza materiały biograficzne H. Arctowskiego (1871–1958), pamiętnik, autobiografie, zbiór fotografii, korespondencja (1939–1953). Ta ostatnia służy charakterystyce działalności Arctowskiego i związanych z nim środowisk naukowych w czasie II wojny światowej i pierwszych lat powojennych. Materiały stanowią źródło do historii badań antarktycznych oraz szerzej nauk o Ziemi. Ilustrują relacje pomiędzy nauką polską a światową w tym zakresie. Depozyt może być udostępniany za zgodą Fundacji (ok. 1,40 mb).

ARCHIWUM PAN – ODDZIAŁ W KRAKOWIE

Do oddziału napłynęły akta kancelaryjne następujących placówek: Zarządu Oddziału PAN w Krakowie, Komisji Słowianoznawstwa, Zespołu Badawczego Dzie-

jów Oświaty, Biblioteki PAN w Krakowie, Instytutu Języka Polskiego, Pracowni Starszych Języków Słowiańskich Instytutu Słowianoznawstwa, Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Zakładu Archeologii Małopolski Instytutu Kultury Materialnej (obecnie Instytutu Archeologii i Etnologii), Komisji Filologii Klasycznej i Komisji Nauk Pedagogicznych, Zakładu Bibliografii Bieżącej i Zakładu Polskiego Słownika Biograficznego Instytutu Historii, Wydawnictwa Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (Oddział Krakowski), NSZZ „Solidarność” przy Oddziale i Placówkach PAN w Krakowie, materiały do reformy PAN. Materiały te, podobnie jak warszawskie, stanowią źródło do historii nauki okresu powojennego i udostępniane być mogą na tych samych zasadach.

W latach 1991–1992 do Oddziału wpłynęły następujące materiały¹ pochodzenia prywatnego:

– Największa pod względem objętości i zawierająca różnorodne materiały jest spuścizna **Mieczysławy Mitery-Dobrowolskiej** (1900–1992) zajmującej się dydaktyką literatury i języka polskiego. Zawiera ona materiały własne M. Mitery oraz jej rodziny. Wśród jej materiałów znajdują się teksty opracowań, referatów, dokumentacja działalności dydaktycznej w Uniwersytecie Śląskim i Wyższej Szkole Pedagogicznej w Katowicach oraz społeczno-politycznej w Chrześcijańskim Związku Akademickim. Ta ostatnia grupa materiałów dotyczy ogólnokrajowej działalności Związku w latach 1921–1939 (m.in. Koła Krakowskiego, Koła Śląskiego), zawiera ponadto biogramy i wspomnienia o jego członkach. Wśród materiałów biograficznych na uwagę zasługują: pamiętnik z lat 1914–1934, wspomnienia (m.in. relacje z tajnego nauczania), fotografie, pamiątki dotyczące Legionów, obrony Lwowa, Katyń, „Solidarności”, w tym także kolekcja druków ulotnych. Spuścizna zawiera bogate materiały rodzinne: 1) ojca – **Adolfa Mitery** (1856–1935), założyciela, nauczyciela, administratora Krajowej Szkoły Koszykarskiej w Skołyszynie k. Jasła, wśród nich dokumentacja szkoły z lat 1880–1915, na którą składają się programy, plany, regulaminy, instrukcje, świadectwa szkolne, katalogi uczniów, sprawy stypendialne, notatki, wzory wyrobów koszykarskich, cenniki, książki zamówień, wysyłki, akta finansowe; 2) męża – **Jakuba Dobrowolskiego** (1902–1966), chemika, profesora WSP w Katowicach, wśród nich korespondencja, dokumenty osobiste i rodzinne; 3) brata – **Stanisława Mitery** (1890–1915), absolwenta i doktoranta UJ, legionisty, który zginął pod Kostiuchnowką, wśród materiałów wypisy do prac naukowych, dokumenty osobiste, w tym z okresu służby w Legionach, korespondencja z lat 1914–1915; 4) siostry – **Jadwigi Mitery-Podgórnym** (1893–1985), geografa, przyrodnika, pedagoga, materiały działalności dydaktycznej, fotografie, korespondencja oraz materiały jej męża **Macieja Podgórnego** (1902–1969), muzyka, ochotnika 2 Dywizji Strzelców Pieszych, wspomnienia z okresu internowania w Szwajcarii, działalności w Związku Organizacji Polskich w Szwajcarii, Zrzeszeniu Zawodowym Polskim, Towarzystwie Polskim w Zurychu, jego korespondencja i posiadane odznaczenia; 5) siostry – **Julii Heleny Mitery** (1895–1971), psychologa, pedagoga, wśród nich dokumenty osobiste, korespondencja, fotografie; 6) brata – **Kazimierza Mitery** (1897–1936), artysty malarza, w tym dokumenty osobiste z okresu studiów w UJ i ASP w Krakowie, Paryżu (1918–1919), uczestnictwa w obronie Przemyśla, Lwowa, wojnie polsko-radzieckiej 1920 r. (m.in. korespondencja, fotografie), ob-

szerna korespondencja z lat 1914–1936; 7) brata – Zygmunta Mitera (1903–1940), geofizyka, harcmistrza zamordowanego w Starobielsku, wśród nich materiały z okresu studiów w AG, praktyki w hucie „Laura” w Siemianowicach, praktyki zawodowej w Niemczech, Francji, USA, przebiegu pracy zawodowej, zjazdów naukowych, badań zasobów mineralnych Polski, fotografie, korespondencja; 8) brata – Tadeusza Mitera (1905–1985), chemika, nauczyciela gimnazjalnego, dokumenty osobiste z okresu studiów, pracy nauczycielskiej, harcerskiej. Całość tych materiałów dokumentuje losy rodziny inteligentkiej o zdecydowanej orientacji niepodległościowej (ok. 8,20 mb, sygn. K – III-114).

– W depozyt złożone zostały materiały **Stanisława Urbańczyka** (ur. 1909), językoznawcy. Obrazują one działalność naukowo-organizacyjną i dydaktyczną w UJ (Katedra Filologii Słowiańskiej), Zakładzie Językoznawstwa, komisjach i komitetach PAN, redakcyjną („Onomastica”, *Słownik Gwar Polskich*), „Język Polski”, *Słownik Poprawnej Polszczyzny*), udział w sesjach, konferencjach, kongresach. W materiałach tych znajduje się także bogata korespondencja naukowa i prywatna wychodząca i przychodząca z kraju i z zagranicy z lat 1947–1987. Materiały te stanowią przyczynek do historii organizacji badań językoznawczych (ok. 2,30 mb, sygn. K III-118).

– Dodatkowe materiały **Jana Rozwadowskiego** (1867–1935), w tym teksty artykułów, prac, materiały warsztatowe (notatki z literatury polskiej i obcej, materiały słownikowe i biograficzne dotyczące m.in. językoznawstwa indoeuropejskiego, łaciny, języka litewskiego), materiały do ćwiczeń i wykładów z nauki o języku, zjawisk językowych, gramatyki języka litewskiego (1912/1913, 1920–1935), fragmenty korespondencji (ok. 0,36 mb, sygn. K III-84).

– Materiały **Tomasza Weissa** (1929–1987) z zakresu historii literatury polskiej, należą do nich teksty prac, artykułów, odczytów, wspomnień, materiały warsztatowe, wśród nich *Legenda i prawda Zielonego Balonika*, materiały do wydania *Znasz li ten kraj* T. Boya-Żeleńskiego oraz recenzje prac magisterskich, doktorskich i wydawnicze (ok. 0,15 mb, sygn. K III-113).

– Dodatkowe materiały **Mariana Plezi** (ur. 1917) z zakresu filologii klasycznej, wśród nich fragmenty materiałów warsztatowych oraz 5 medali (ok. 0,02 mb, sygn. K III-80).

– Spuścizna **Adama Przybosia** (1906–1990), historyka, wykładowcy w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie, zawiera teksty opracowań (w tym niedrukowaną monografię Tarnopola (1540–1815), artykułów, referatów, odczytów, felietonów radiowych i inne, m.in. dotyczących dziejów Rzeszowa, mów okolicznościowych. W grupie materiałów warsztatowych m.in. wypisy do historii Tarnopola, Rzeszowa, postaci Andrzeja Trzebickiego, Stanisława A. Radziwiła, indeks osób do t. 3 *Volamina Legum*. Spuścizna zawiera dokumentację działalności pedagogicznej z lat 1930–1950 w gimnazjach krakowskich, rzeszowskich i jako prywatnego nauczyciela Michała Baworowskiego (1931–1932), działalności organizacyjno-naukowej i wydawniczej z lat 1945–1960 w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie, Instytucie Pedagogicznym w Katowicach, Komisji Historycznej i redakcji PSB PAU, Pracowni Bibliografii Instytutu Historii PAN, korespondencję naukową i wydawniczą z lat 1925–1990 oraz materiały biograficzne z okresu studiów w UJ, działalności w Kole

Historyków, Akademickim Kole Rzeszowiaków, Sodalicii Mariańskiej, materiały rodzinne (ok. 2,00 mb, sygn. K III-115).

– Materiały **Stanisława Kościałkowskiego** (1881–1960), w tym maszynopis monografii *Działalność polityczna i gospodarcza podskarbiego Antoniego Tyzenhauza* (rozdziały I-XII, dodatki) oraz listy L. Żytkowicza (ok. 0,17 mb, sygn. K III-120).

– Dodatkowe materiały znanego orientalisty **Tadeusza Kowalskiego** (1889–1948), wśród nich rękopisy opracowań i materiały warsztatowe dotyczące dziejów islamu, podróży Ibn Battuty oraz fragment dziennika podróży do Azji Mniejszej (1927). Stanowią one cenny przyczynek do historii nauk orientalistycznych w Polsce (ok. 0,03 mb, sygn. K III-4).

– Spuścizna **Romana Wojtusiaka** (1906–1987) z zakresu zoopsychologii i etiologii obejmuje m.in. rękopisy prac z lat 1929–1931, w tym *O reagowaniu rozgwiazdy *Asterias rubens* na bodźce chemiczne parzyste*, fragmenty prac, artykułów, biogramów, niewielka grupa notat, zestawień, tabel, rycin z lat 1932, 1938, m.in. do pracy *Badania nad fauną i florą denną Zatoki Gdańskiej*, materiały działalności organizacyjno-naukowej i dydaktycznej w UJ, PAN, Komisji Ochrony Przyrody w Państwowej Radzie Ochrony Przyrody, recenzje prac doktorskich, habilitacyjnych, materiały działalności wydawniczej (w tym recenzje), materiały biograficzne ilustrujące przebieg pracy zawodowej, sprawozdanie z podróży naukowej do Bułgarii w 1953 r., korespondencja z L. Lasotą (Kamieniec Podolski z lat 1967–1983), (ok. 0,48 mb, sygn. K III-119).

– Materiały **Tadeusza Skawiny** (gleboznawstwo) (1922–1977), wśród nich obszerna grupa sprawozdań z badań m.in. nad kwestiami rekultywacji terenów poeksploatacyjnych w kopalniach odkrywkowych, terenów pogórnich i gruntów zabudowy przemysłowej kopalni (Tarnobrzeg, Machówka, Ruda), hut (Skawina), wyrobisk popiaskowych oraz ochrony gleb i odnowy terenów przemysłowych, neutralizacji zwałowisk toksycznych (wśród nich analizy zmian hydrologiczno-glebowych), prognozy wpływów eksploatacji górniczej na użytki rolne i leśne, w materiałach działalności organizacyjno-naukowej dokumentacja pracy w AGH, Komitetach i Zakładach PAN, Instytucie Kształtowania Środowiska, recenzje prac doktorskich i habilitacyjnych, materiały działalności redakcyjnej („Roczniki Gleboznawcze”, „Archiwum Ochrony Środowiska”, „Biuletyn Zakładu Ochrony Środowiska Regionów Przemysłowych”), wydawniczej (recenzje wydawnicze), materiały działalności politycznej i społecznej, materiały biograficzne, wśród nich życiorysy, spisy publikacji, powołania, mianowania, nagrody, dyplomy, materiały związane z przyznawaniem przez Fundację im. Goethego w Bazylei Nagrody Europy za 1976 r. w dziedzinie ochrony przyrody (ok. 2,70 mb, sygn. K III-117).

Pozyskano też grupę spuścizn z zakresu geologii. Wśród nich:

– Materiały dodatkowe **Antoniego Gawła** (1901–1989) z zakresu geologii i mineralogii. Zawierają one materiały warsztatowe m.in. wykresy, mapy, tablice z lat 1923–1954 z przeprowadzonych badań geologicznych obserwacji terenowych, notatek źródłowych i wypisów do pracy *Historia geologii w Oświęcieniu*, biogramów geologów (J. Morozewicz, C. Kuźniar). W skład spuścizny wchodzi też materiały działalności organizacyjno-naukowej w Komisji Fizjograficznej PAU, AGH w Krakowie, Instytucie Naftowym, licznych towarzystwach – Polskim Towarzystwie

Mineralogicznym, Geologicznym, Polskim Towarzystwie Miłośników Astronomii, niewielka grupa materiałów biograficznych, w tym świadectwa szkolne (Polskie Gimnazjum Realne w Orłowej), uniwersyteckie, legitymacje, fotografie, korespondencja naukowa, wydawnicza, prywatna z lat 1926–1977, fragment korespondencji i materiałów Feliksa i Stefana Kreutza, Władysława Pawlicy (ok. 1,40 mb, sygn. K III-110).

– w spuściźnie **Stanisława Czarnieckiego** (ur. 1921) z zakresu geologii i historii nauk geologicznych zawarte są teksty artykułów, materiały warsztatowe do historii geologii i biografii geologów (Krzysztof Beres, Wojciech Rogala, Maria Turnau-Morawska, Jan Wdowiarsz), dokumentacja działalności w krakowskiej Pracowni Geologicznej Instytutu Nauk Geologicznych PAN, Polskim Towarzystwie Geologicznym, PAN, działalności społecznej m.in. w Towarzystwie Przyjaciół Książki (księga inwentarzowa darów z akcji „Książka dla uwięzionych”), korespondencja wydawnicza. W materiałach rodzinnych – korespondencja i dokumentacja działalności ojca Stefana Franciszka Czarnieckiego, twórcy „Czytelnika”, pierwszego generalnego sekretarza Stronnictwa Demokratycznego, Wojewódzkiego Inspektora Pracy w Krakowie (ok. 0,20 mb, sygn. K III-37).

– W spuściźnie **Józefa Zwierzyckiego** (1888–1961) znajduje się niepublikowana praca o wulkanach, fotografie z podróży naukowej m.in. z pobytu na Jawie, wspomnienia z pobytu na Archipelagu Malajskim (pisane w 1938 r.) materiały dotyczące nadania imienia J. Zwierzyckiego szkole gminnej w Krobi, m.in. medale i plakietki okolicznościowe z 1982 r., 1988 r. (ok. 0,19 mb, sygn. K III-112).

ARCHIWUM PAN – ODDZIAŁ W POZNANIU²

W latach 1991–1993 wpłynęły do Oddziału akta pochodzenia kancelaryjnego następujących placówek: Oddziału Poznańskiego PAN, Pracowni Bibliograficznej Instytutu Badań Literackich, Zakładu Psychologii Osobowości z lat 1971–1991. Akta zlikwidowanego zakładu RADIOPAN zostały przekazane do Wojewódzkiego Archiwum Państwowego ze względu na niemożność przejęcia przez Oddział spowodowany brakiem miejsca w magazynie.

W latach 1990–1992 Oddział otrzymał następujące materiały pochodzenia prywatnego:

– Jedną z najbardziej cennych spuściźni pozyskanych przez Oddział są materiały **Kazimierza Ślaskiego** (1912–1990), profesora w Instytucie Historii PAN w Poznaniu, organizatora i pierwszego kierownika Oddziału. Zawarte są w nich materiały do prac z historii Pomorza, artykuły w prasie, felietony, pogadanki w Polskim Radio (1945–1949), odczyty, wyniki kwerend w archiwach szwedzkich i duńskich dotyczące kontaktów kulturalnych polsko-skandynawskich, materiały do pracy *Dawni żeglarze Oceanii*, teksty wykładów: *Dzieje Pomorza i Polski na morzu* (1948/1949), *Geografia historyczna* (1959/1960, 1960/1961), materiały z sesji pomorzoznawczych, innych sesji i konferencji, dokumentacja działalności w archiwum PAN (m.in. dotycząca posiedzeń Rady Naukowej APAN w l. 1975–1986), I-V Naukowego Studium Pomorzoznawczego (1958–1962), kontakty z PAX i Chrześcijańskim Stowa-

rzyszeniem Społecznym (1970–1973), obchody 40-lecia i 50-lecia Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, plany i sprawozdania z pracy w Instytucie Historii PAN (1963–1972), sprawozdania ze służbowych wyjazdów za granicę (1959–1977), m.in. do krajów skandynawskich, Włoch, Grecji, ówczesnych NRD i RFN, uczestnictwo w przewodach doktorskich i habilitacyjnych, korespondencja, recenzje, opinie wydawnicze, obszerna korespondencja naukowa krajowa i zagraniczna (1952–1980). Spuścizna zawiera bogatą kolekcję wycinków prasowych z l. 1945–1980 (historia, kultura, opozycja), egzemplarze prasy opozycyjnej i podziemnej z l. 1981–1982 (ok. 4,00 mb, sygn. P III-89).

– Spuścizna **Jerzego Ziomka** (1924–1990) historyka literatury, profesora Uniwersytetów Wrocławskiego i Poznańskiego zawiera dokumentację twórczości i działalności naukowej, organizacyjnej, dydaktycznej. Wśród prac naukowych z zakresu teorii i historii literatury (Renesans, literatura XX w.), m.in. *Renesans*, *Jan Kochanowski*, *Retoryka opisowa*, teksty tłumaczeń sztuk Amosa Kenana: *Lew*, *Oto człowiek*, recenzje teatralne i literackie, wśród materiałów warsztatowych dominuje obszerna kartoteka zagadnieniowa z zakresu teorii i historii literatury polskiej i powszechnej, słowników i encyklopedii literackich oraz notatki z lektur. Spuścizna zawiera materiały działalności dydaktycznej (m.in. konspekty wykładów z lat 1951–1990), recenzje rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, recenzje wydawnicze (1969–1990), akta sprawy dotyczące Stanisława Barańczaka, kompletną bibliografię prac zestawioną przez A. Ziomek-Miarkowską, materiały biograficzne w tym dotyczące przebiegu kariery zawodowej. Wskazać też należy na bogatą korespondencję naukową, urzędową i prywatną, która do 2010 r. może być udostępniana jedynie za zgodą rodziny profesora. Wśród korespondentów m.in. Stanisław Barańczak, Kazimierz Brandys, Andrzej Drawicz, Maria Janion, Julian Krzyżanowski, Henryk Markiewicz, Stefania Skwarczyńska, J. Sławiński, Kazimierz Wyka, O.P. Szczaniecki, Stefan Żółkiewski, Karl Dedeciusz, instytucje – IBL PAN, KUL, Komitet Nauki o Literaturze, UJ, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet w Regensburgu, Komitet Nagrody Nobla, PIW, PWN, Ossolineum. Materiały te stanowią bogate źródło badań nad dziejami współczesnej historii i teorii literatury oraz środowiska literatów i uczonych polskich (ok. 2,20 mb, sygn. P III-95).

– z zakresu filologii polskiej pozyskano materiały **Stanisława Tokarza** (1902–1981), magistra polonistyki, nauczyciela języka polskiego, kierownika Szkoły Podstawowej nr 2 im. Marii Konopnickiej w Szamotułach oraz jego córki dr Krystyny Tokarżówny (ur. 1927), pracownika Instytutu Badań Literackich w Poznaniu. W materiałach S. Tokarza znajdują się teksty artykułów z pedagogiki (dla „Głosu Nauczycielskiego” i innych periodyków), opracowania dla Związku Nauczycielstwa Polskiego, referaty dotyczące m.in. roli kółka fotograficznego w nauczaniu języka polskiego, przemówienia okolicznościowe (np. z okazji 60-rocznicy strajku szkolnego w Szamotułach w 1966 r.), odpisy źródeł do dziejów szkolnictwa, korespondencja z uczniami i nauczycielami.

W materiałach dr Krystyny Tokarżówny (Pracownia Bibliografii Bieżącej IBL PAN) znajdują się m.in. rękopisy i maszynopisy jej prac m.in. *Młodość Bolesława Prusa*, *Prus żywy*, rękopis i maszynopis edycji *Listów Bolesława Prusa*, hasła do PSB, do *Literatury polskiej*, ikonografia dotyczące B. Prusa i Nałęczowa, fotokopie

dokumentów dotyczących B. Prusa (zebrane w latach 1971–1976), materiały dotyczące działalności w Pracowni Bibliografii Bieżącej IBL PAN w Poznaniu, dezeraty Głównego Urzędu Kontroli Prasy w Warszawie z 1953 r., bogata korespondencja prywatna i naukowa, m.in. korespondencja okupacyjna z koleżankami szkolnymi (1940–1944), z Towarzystwem Regionalnym Hrubieszowskim (1967–1989), Towarzystwem im. Marii Konopnickiej (1968–1991) dotyczące m.in. zjazdu tego towarzystwa (1970–1972) (ok. 0,50 mb, sygn. P III-94).

– Spuścizna **Janusza Deresiewicza** (1910–1992), profesora Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, zawiera materiały z zakresu historii gospodarczej i historii Polski, referaty dotyczące skarbowości polskiej, dziejów Poznania, publicystyka, recenzje, wywiady w radio, materiały warsztatowe w postaci kartotek z wypisami archiwalnymi do historii gospodarczej Wielkopolski (II poł. XVIII w.), dziejów Poznania, obszernie materiały do historii IG-Farben, obozy, procesy, odrodzenie monopoli po II wojnie światowej, pochodne IG-Farben, BASF-Hoechst, wykłady z zakresu historii gospodarczej Europy, historii kultury, materiały do ćwiczeń dotyczących tych zagadnień, kartoteka dotycząca pro-seminarium i seminarium z historii gospodarczej, seminarium doktoranckiego, fragmenty korespondencji, materiały biograficzne, wśród nich fragmenty wspomnień, wspomnienia okupacyjne, notaty dotyczące okresu okupacji hitlerowskiej zebrane przez Deresiewicza do studium *Okupacja niemiecka na ziemiach polskich włączonych do Rzeszy 1939–1945*, opinia o stosunkach gospodarczych na tych terenach przygotowana dla Trybunału Narodowego w procesie Artura Greisera. Spuścizna zawiera też fragmenty materiałów niemieckich, m.in. mapy, spisy wykładów Reichuniversität Posen 1941–1942 wraz z planem zakładów uniwersyteckich, „Deutsche Studenten Briefe”, Berlin 1944, f. 3, wśród załączników m.in. *Sprawozdanie z akcji odbudowy i zagospodarowania wybrzeża morskiego za 1946* (wyd. Delegatura Rządu dla Spraw Wybrzeża w Gdańsku), zbiór roczników prasy polskiej, nadbitki artykułów uczniów i kolegów z dedykacjami (ok. 16,00 mb, w tym ok. 14,00 mb kartek, sygn. P III-92).

– Materiały **Witalisa Ludwiczaka** (1910–1988) z zakresu prawa cywilnego i międzynarodowego prywatnego zawierają m.in. rękopis pracy *Historia Kodeksu Zobowiązań* (przed 1939 r.), materiały do pracy *Cywilnoprawne użytkowanie wód*, materiały do wykładów – szwajcarski kodeks cywilny, prawo osobowe, prawo rodzinne, dokumentację działalności dydaktycznej a w niej materiały do ćwiczeń i prace studentów Wydziału Prawa Uniwersytetu Poznańskiego, materiały działalności naukowej, organizacyjnej, zawodowej w Radzie Adwokackiej, Okręgowej Komisji Arbitrażowej, Katedrze Prawa Międzynarodowego Prywatnego i Cywilnego Porównawczego UAM. Wśród recenzji prac naukowych i awansów na stopnie naukowe m.in. opinia dotycząca Krzysztofa Skubiszewskiego. W spuściznie znajdują się ponadto opinie prawne, sprawy arbitrażowe, m.in. akta sprawy w sądzie grodzkim w Bydgoszczy dotyczące nieruchomości Szretery (1925–1948). Na uwagę zasługuje grupa materiałów związana ze sportowymi zainteresowaniami W. Ludwiczaka, członka polskiej reprezentacji hokejowej na olimpiadach zimowych w Lake Placid (1932) oraz Garmisch-Partenkirchen (1936), pogadanki radiowe dotyczące sportów zimowych i olimpiad, materiały działalności w Akademickim Zrzeszeniu Sporto-

wym. Wśród materiałów działalności organizacyjnej na uwagę zasługuje dokumentacja uczestnictwa w Towarzystwie Miłośników Miasta Poznania, wśród biograficznych wspomnienia dotyczące gimnazjum Marii Magdaleny w Poznaniu, zjazd wychowanków, próby reaktywowania szkoły (ok. 0,25 mb, sygn. P III-88).

– Spuścizna prawnika **Jana Sandorskiego** (ur. 1940) profesora Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu zawiera głównie materiały dotyczące poznańskiego Czerwca 1956 r., m.in. relacje świadków wykorzystane częściowo w książce *Poznański Czerwiec 1956* pod redakcją J. Maciejewskiej i Z. Trojanowiczowej, relacje z procesów poznańskich, dramat J. Sandorskiego i M. Wileńskiego *Kurtyna milczenia* (Poznań 1981), premiera w teatrze polonijnym w Los Angeles (1984), kserokopie dokumentacji prokuratury wojewódzkiej i Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego z 1956 r. (zebrane przez K. Daszkiewiczową), artykuły prasowe i wycinki dotyczące wydarzeń w Poznaniu w czerwcu 1956 r. (ok. 0,45 mb, sygn. P III-93).

– Materiały profesora **Władysława Orlicza** (1903–1990), matematyka, wykładowcy Uniwersytetu Poznańskiego, twórcy Oddziału Instytutu Matematycznego PAN w Poznaniu, członka rzeczywistego PAN, zawierają notaty do prac naukowych z dziedziny analizy funkcjonalnej, materiały działalności w UP, UAM, PAN, nieliczne materiały z okresu działalności w Uniwersytecie Lwowskim przed 1939 r., wspomnienia o matematykach, korespondencja naukowa krajowa i zagraniczna, obfita korespondencja rodzinna (zastrzeżona), fotografie rodzinne, materiały ze zjazdów matematyków, jubileuszy (fotografie), materiały będą uzupełniane (ok. 4,60 mb, sygn. P III-91).

– W spuściznie **Józefa Witkowskiego** (1892–1976), profesora astronomii Uniwersytetu Poznańskiego, założyciela Obserwatorium Astronomicznego UP, twórcy i kierownika Szerokościowej Stacji Geofizycznej PAN w Borówcu k. Poznania (obecnie w Centrum Badań Kosmicznych PAN), członka PAU, PAN, członka i prezesa Polskiego Towarzystwa Astronomicznego, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, zawarte są materiały z zakresu astronomii, historii tej dziedziny wiedzy, geofizyki, m.in. teksty prac dotyczących reformy Kopernika, zjawiska aberracji, zaćmień Słońca, notatki naukowe, materiały dotyczące profesora Tadeusza Banachiewicza, materiały działalności Witkowskiego w UP (1929–1939), UAM (1945–1964) w szczególności z pracą w Obserwatorium Astronomicznym (1929–1939), na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UP (1945–1946), wśród papierów dotyczących Obserwatorium fragmenty akt poniemieckich Universitäts Sternwarte Reichuniversität Posen (1940–1944), materiały dotyczące powstania Zakładu Astronomii PAN i Stacji w Borówcu, działalności w instytucjach i towarzystwach naukowych PAU, PAN, PTPN, towarzystwach zagranicznych, Polskim Towarzystwie Astronomicznym (1948–1959), w redakcji „Acta Astronomica” (1956–1964), współpracy z Państwową Radą Mierniczą (1946), Narodowym Komitetem Astronomicznym, Komitetem Narodowym Geodezji i Geofizyki (1959–1960), Komisji ds. Międzynarodowej Unii Geodezyjno-Geofizycznej Komitetu Geodezyjnego (1955–1958), materiały dotyczące podróży zagranicznych i uczestnictwa w licznych kongresach, konferencjach, sympozjach w latach 1946–1967. Bogata korespondencja naukowa i prywatna z lat 1931–1972, w tym kopie listów wysyłanych w związku ze śmiercią T. Banachiewicza (1954–1957) oraz fragmenty korespondencji urzędowej m.in. z

PAU. Wśród materiałów biograficznych m.in. kalendarzyki kieszonkowe (1912–1967), materiały rodzinne (m.in. genealogia Witkowskich), materiały żony Zofii i córki Anny, syna Michała, w tym dokumentacja jego pracy w Katedrze Chemii Centrum Wyszkożenia Kwatermistrzostwa, prace magisterskie i doktorskie uczniów Witkowskiego. Wśród załączników znajdują się nadbitki prac innych autorów z dedykacjami, broszury, czasopisma zagraniczne, komunikaty obserwatoriów astronomicznych, mapy, zestawienia, fotografie, taśma filmowa (ok. 9,00 mb, sygn. P III-90).

– Ponadto pozyskano materiały dodatkowe *Jana Jachowskiego* (1891–1977), księgarza i wydawcy poznańskiego (ok. 0,03 mb, sygn. P III-69).

– Dalszy fragment materiałów dotyczący Fundacji „Nauka i Praca” z papierów po Heliodorze Święcickim, pierwszym rektorze Uniwersytetu Poznańskiego i profesorze Adamie Wrzosku, kuratorze Fundacji, m.in. sprawy pożyczki Banku Polskiego dla Fundacji (1923–1939), zapomóg i świadczeń z lat 1923–1940, sprawy administracyjne Zarządu i kuratora z lat 1923–1951 (ok. 0,20 mb, sygn. P III-85).

ARCHIWUM PAN – ODDZIAŁ W WODZISŁAWIU

W latach 1991–1993 wpłynęły³ do Oddziału akta zlikwidowanego Zakładu Aparatury Kriogenicznej KRIOPAN we Wrocławiu. Zawierają one głównie akta osobowe i dokumentację płac za lata 1973–1991.

– Do spuścizny *Józefy Wąsowskiej*, profesora chemii sanitarnej dołączone zostały nadbitki jej prac naukowych, materiały obce z dedykacjami oraz dokumenty ilustrujące działalność naukową i dydaktyczną w Politechnice Gliwickiej (m.in. spisy wykładów) (ok. 0,10 mb, sygn. W III-24).

– W depozyt przyjęto rękopis pamiętników powstańca śląskiego Franciszka Czyża przekazany przez Mieczysława Brzostę z Jastrzębia Zdroju.

Przypisy

¹ R. Majkowska, M. Mrówka: *Spuścizny i materiały uczonych polskich przechowywane w Oddziale Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*. „Rocznik Oddziału PAN w Krakowie za rok 1991” Wrocław 1992 s. 141–144; R. Majkowska: *Spuścizny i materiały uczonych polskich przechowywane w Oddziale Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Krakowie*. „Rocznik Oddziału PAN w Krakowie za rok 1992” Wrocław 1993 s. 117–119.

² Opracowano na podstawie informacji nadesłanych przez dr Annę Marciniak i mgr Romana Dąbrowskiego.

³ Na podstawie informacji mgr W. Różańskiej z Oddziału w Wodzisławiu.

